

Ekonomika ekologických farem

Dynamický rozvoj ekologického zemědělství v ČR a podpora ekologického zemědělství v rámci SZP vyvolávají potřebu sledovat a vyhodnocovat ekonomiku podniků a farem ekologického zemědělství (EZ). V roce 2012 došlo v rámci Zemědělské účetní datové sítě FADN, která je v EU základním datovým zdrojem pro mikroekonomické analýzy zemědělských podniků, k rozšíření výběrového souboru FADN o reprezentativní soubor podniků aplikujících ekologické zemědělství s cílem umožnit každoroční ekonomické hodnocení tohoto rychle se rozvíjejícího odvětví.

K 1. lednu 2017 hospodařilo ekologicky 4243 ekofarem (přibližně devět procent zemědělských podniků v ČR) na celkové výměře 506 070 ha, což představuje 12,03% podíl na celkové výměře zemědělské půdy ČR. Pro účely ekonomických analýz v duchu metodiky FADN bylo celkem 3836 ekofareh hospodařících bez souběžné konvenční rostlinné (RV) a živočišné výroby (ŽV) zařazeno podle klasifikačního systému EU do skupin výrobního zaměření a ekonomické velikosti (EV).

Nejpočetněji zastoupenou velikostní skupinou ekologického zemědělství jsou malé podniky (třída EV I.–V.), které tvoří 55 % celého souboru. Hospodáři však pouze na deseti procentech z celkové výměry EZ s průměrnou velikostí farmy 23 ha zemědělské půdy. Nejvýznamnějším odvětvím ekologického zemědělství je výrobní zaměření chovu skotu, krav bez tržní produkce mléka, ovcí, koz a ostatních zvířat zkr-

mujících objemnou pící ZOP (chov skotu a ostatních zvířat ZOP), které tvoří téměř 74 % souboru ekologických zemědělců. S výměrou 408 tisíc hektarů se podílí 84 % na celkové výměře půdy souboru podniků aplikujících výhradně ekologické zemědělství.

Ekonomické výsledky EZ

Hodnocení ekonomických výsledků ekologického zemědělství je dosud nedostatečně metodicky vyřešenou otázkou. Principy ekologického hospodaření často vedou k omezení intenzity produkce, což snižuje možnost dosažení ekonomické rentability. Na druhé straně veřejné statky, které ekologické zemědělství vytváří, je obtížné kvantifikovat. Tudíž při hodnocení ekonomické efektivity nejsou zohledněny. Nižší produktivita ekovyroby vyplývající z technologických omezení by měla být kompenzována vyšší úrovní realizačních cen. V ČR však trh s bioprodukty není do-

stodatečně rozvinut a jen omezená část produkce EZ je realizována v cenách bioprodukce.

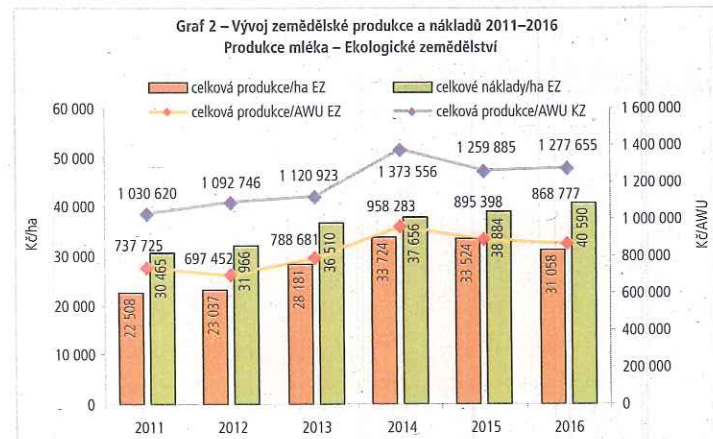
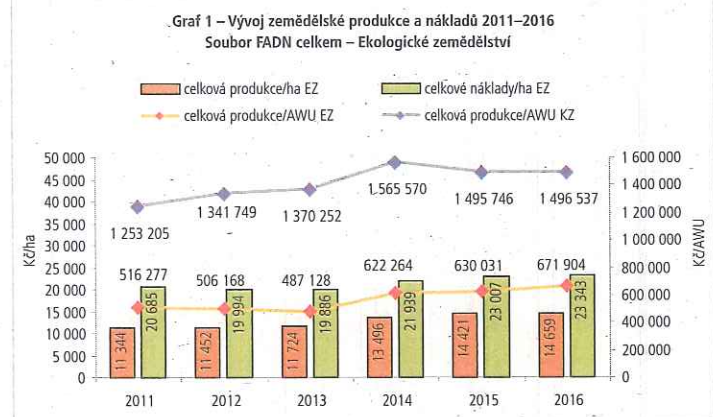
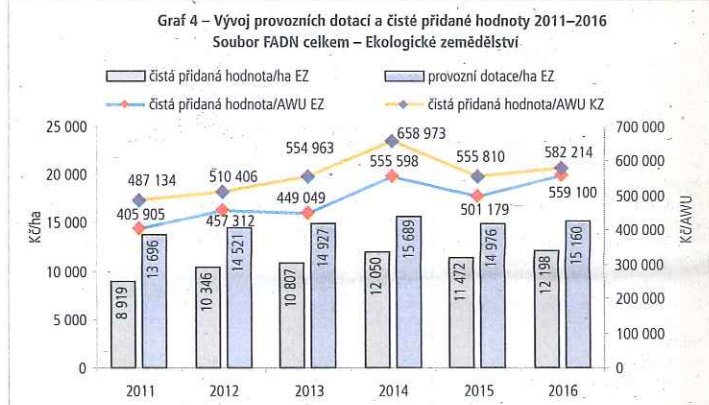
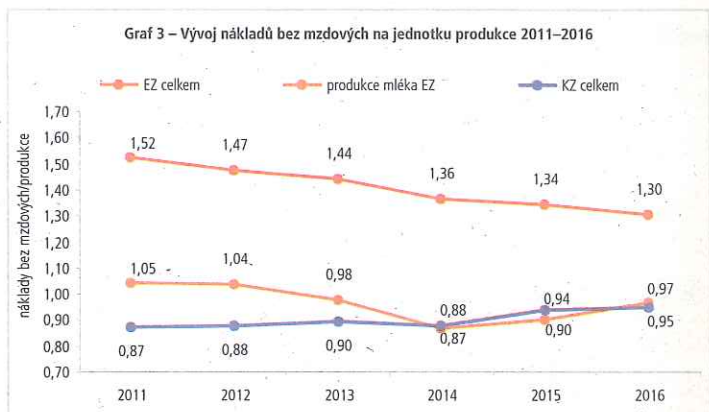
Vývoj hodnoty produkce

Intenzita výroby, výnosy, užitočnost a úroveň realizačních cen jsou klíčové faktory určující hodnotu zemědělské produkce. Výnosy plodin EZ se pohybují v rozmezí 53–81 % výnosů konvenčního zemědělství (KZ), mléčná užitočnost v režimu EZ odpovídá 71,6 % produkce dosažované v KZ, denní přírůsteky kategorií chovu skotu jsou v ekologických chovech na úrovni asi 92 % KZ.

Ceny obilovin, brambor a dalších rostlinných produktů ekologického zemědělství převyšují ceny konvenčních produktů dlouhodobě v průměru o 30 %, což svědčí o poměrně úspěšné realizaci produkce v biokvalitě, naproti tomu většina prodejů v chovu zvířat je realizována za ceny konvenční výroby, litr mléka prodávají EZ v průměru o více

Struktura ekologických zemědělců ČR

Výrobní zaměření	Malé (I.–V.)		Střední (VI.–IX.)		Velké (X.–XIV.)		Celkem	
	počet	průměrná výměra (ha)	počet	průměrná výměra (ha)	počet	průměrná výměra (ha)	počet	průměrná výměra (ha)
Polní výroba	323	18,4	109	131,9	6	820,6	438	57,6
Zahradnictví, vinnohradnictví a ostatní trvalé kultury	181	4,1	127	39,1	1	234,3	309	19,2
Produkce mléka	9	16,4	30	133,8	15	1 110,9	54	385,7
Skot, ovce, kozy a ostatní zvířata ZOP	1 503	26,7	1 283	243,5	31	1 797,4	2 817	144,9
Smíšená výroba	106	18,3	102	174,2	6	890,2	214	117,1
Celkem	2 122	23,1	1 651	214,1	59	1 404,8	3 832	126,7

než 2,15 koruny draž v porovnání s podniky konvenčními a přibližně 87 % produkce kravského mléka je prodáváno v kvalitě bio. Ekologické podniky dosahují v průměru za celý sledovaný soubor podniků nízké hodnoty produkce na jeden hektar zemědělské půdy ve srovnání s podniky konvenčního zemědělství (KZ), jak je zřejmé z grafu 1.

Rozhodujícím faktorem nízké úrovně intenzity výroby je domínování výrobního zaměření na extenzivní pastevní chov skotu a ostatních zvířat ZOP, což je i v rámci konvenčního zemědělství nejmenší intenzivní a efektivní forma hospodaření. Významnou roli hraje i umístění většiny ekologických podniků v LFA a velikost podniků EZ s vysokým podílem malých podniků, které limitují ekonomické přínosy z rozměru. Za pozitivní však lze označit signifikantní trend růstu intenzity produkce ve sledované časové řadě a růst produktivity práce (produkce/AWU) ekologických zemědělců.

Intenzivněji orientované podniky EZ, například specializované na chov dojníc a výrobu mléka, dosahují vyšší úrovně intenzity výroby a příznivější poměr produktivity výroby ve srovnání s obdobnými podniky konvenčního zemědělství.

Nákladovost produkce
Důležitým měřítkem nákladovosti a efektivity využití vstupů je ukazatel nákladů na jednotku produkce. Z důvodů srovnatel-

nosti byl koeficient vyjadřující poměr nákladů na jednotku produkce kalkulovaná bez započtených mzdových nákladů.

Ekologické podniky ve sledovaném šestiletém období vykazují v průměru výrazně vyšší nákladovost na jednotku produkce než konvenční podniky, dlouhodobý celkový trend poklesu nákladovosti produkce v EZ je však pozitivní. Ze sledovaných výrobních zaměření EZ dosahují nejlepších výsledků podniky zaměřené na produkci mléka, které v posledních čtyřech letech dosahují hodnoty ukazatele nižší než 1 srovnatelné s intenzivními podniky KZ.

Čistá přidaná hodnota

Čistá přidaná hodnota (ČPH) představuje základní ukazatel hospodářského výsledku podle metodiky FADN, který se kalkuluje z hodnoty celkové zemědělské produkce přičtením provozních podpor a odečtením výrobní spotřeby a odpisů. Čistá přidaná hodnota vyjadřuje úroveň zdrojů na pokrytí nákladů práce, pachtovného, úroků a případného zisku jako zdroje rozvoje podniku. Tento indikátor je považován na úrovni EU za hlavní indikátor efektivity výroby, důchodové situace a životaschopnosti podniků.

Výsledky šetření FADN potvrzují, že poskytované podpory jsou rozhodujícím faktorem, který činí podnikání v odvětví EZ životaschopným, což ovšem do značné míry platí i pro podniky KZ. Čistá přidaná hodnota vyjadřovaná na pracovníka (AWU) za

podniky EZ dosahuje 96 % úrovně ČPH u KZ, což vyrovnává důchodovou situaci ekologických i konvenčních zemědělců.

Diferenciace ekonomických výsledků podle úspěšnosti

Soubor ekologických podniků České republiky není z hlediska ekonomické efektivity homogenní skupinou zemědělců, ale naopak strukturou podniků různého zaměření, velikosti i značné rozdílné efektivity výroby. Pokud roztrídíme soubor všech podniků EZ v šetření FADN do tří stejných skupin (tercií) podle hodnoty ukazatele ČPH/AWU, získáme charakteristiky nejhorších, průměrných a nejlepších podniků. U skupiny neúspěšnějších podniků je zřejmé, že velikost podniku je zásadním faktorem úspěšnosti EZ společně s efektivnějším využitím pracovní síly a materiálových vstupů do výroby. Příznivé výsledky ekologických podniků specializovaných na produkci mléka svědčí o potřebě zaměřit EZ na intenzivnější ŽV, v RV se jeví jako vhodné orientovat bioprodukcí na pěstování obilovin, ovoce, zeleniny a vlna. Tuto cestu potvrzují i výsledky země EU s rozvíjením intenzivnějším ekologickým zemědělstvím, které je ovšem doprovázeno i vyspělým trhem s vyšší poptávkou po bioproduktech.

Josef Hanibal
Vladimír Kostlivý, Tomáš Vintr
Ústav zemědělské ekonomiky a informací